

La restauració del runam de Vilafruns

Quantes vegades hem topat amb la desagradable sorpresa de trobar-nos un espai, un paisatge amic i familiar, de cop brutalment alterat? En són casos recents i propers el lledoner ara absent vora el pont sobre el Llobregat a Torroella de Baix o, a una escala molt més gran, la destrossa a la plana del Balcells, a la pineda de cal Cuques i a la vall de la riera Rajadell amb l'eix diagonal. Les justificacions, sempre racionalitzades en suposats beneficis futurs de l'obra, mai no aconsegueixen capgirar la desil·lusió per la pèrdua present.

No passa tan sovint, ni de bon tros, però excepcionalment la sorpresa és en el sentit invers. Enguany, qui circuli per la vall del Llobregat s'haurà adonat de la desaparició del runam salí de Vilafruns, entre Sallent i Balsareny; un paisatge degradat, hostil i mineral sobtadament ha reverdit. No ha estat un miracle de la primavera —que també hi ha ajudat—, sinó l'obra de restauració de l'antic runam, ben pensada i executada. El resultat és a la vista.

El de Vilafruns ha estat el primer dels runams salins del Bages a ser restaurat completament; és el que estableix el precedent. El decret que obliga a la restauració dels espais afectats per activitats extractives data del juliol del 1983, però no ha estat fins al 2011, 27 anys i mig després, que per primera vegada un runam salí del Bages, el més petit, s'ha restaurat de debò. Abans Iberpotash havia tapat els residus salins abocats a la vora del pou de Cabanasses, a Súrria, però sense una bona impermeabilització ni cap mena de revegetació. D'altra banda Ercros ha explotat el runam Nou de Cardona; però l'espai que abans ocupava el runam, transfigurat i salinitzat encara, genera avingudes de salmorra i fang a la Coromina i al meandre del Cardener cada vegada que plou.

Com en tots els projectes de gran envergadura, en la restauració del runam de Vilafruns hi han intervingut molts actors. En destaquen com a mínim tres, tots tres tècnics d'àmbits diferents que, en compartir la voluntat de posar remei a la salinització de les aigües de la conca del Llobregat, el convenciment que les solucions més efectives són les que anul·len les causes dels problemes i l'empenta per demostrar que els runams salins del Bages poden ser restaurats, s'han desdoblant en ànimes i promotors del projecte: Florenci Vallès, de la plataforma Montsalat, que des de fa anys denuncia la salinització de les aigües, Ricard Planas, de l'enginyeria Grup Solucions, que ha posat a punt les tècniques d'impermeabilització d'abocadors, i Gabriel Borràs, de l'Agència Catalana de l'Aigua, que ha finançat el projecte.

L'obra s'ha desenvolupat en tres grans fases. La primera, la més costosa i desagraïda, va ser la recol·locació dels residus per reduir els pendents i obrir els vials necessaris. Aquesta feina s'hauria evitat si l'abocament hagués previst la restauració posterior. La segona fase, la més tecnològica i innovadora, fou la de la impermeabilització. S'aconseguí mitjançant la superposició de capes de materials diferents, les més decisives de les quals són mantes geotèxtils a dalt i a baix per suavitzar el relleu i esmorteir impactes i làmines de polietilè d'alta densitat especialment resistents, disposades com teules i soldades lateralment. Ha calgut una cura especial a no deixar forats, ni zones amb tensió, ni buits sota de les làmines, ni cap residu ni terra contaminada per sobre. Immediatament després d'haver instal·lat l'impermeable es va notar ja la reducció de cabal de salmorra lixivada pel runam que s'envia al col·lector. La tercera fase, la més natural i convencional, consistí en una restauració tal com es faria al talús d'una carretera o en una pedrera. Per sobre del complex de làmines, tot el runam es cobrí amb un gruix mínim d'un metre de terra fertilitzada amb compost. A les zones més pendents, aquesta terra es va retenir amb una malla de fibra de coco que a la vegada facilita l'arrelament de

les herbes. A l'hivern passat s'hi van plantar uns 10.000 plançons d'arbres, arbustos i mates variats, tots ells d'espècies pròpies de la meitat nord del Bages, i tota la superfície es va hidrosemar.

Un punt crític és el control de l'aigua, sobretot abans de començar amb els residus salins exposats —tot i que altres runams la controlen ben poc— i mentre duren les obres. A l'antic runam de Vilafruns s'hi han instal·lat dues xarxes de drenatge. Una xarxa de rases en superfície condueix l'aigua dolça de pluja des de qualsevol part del runam cap al perímetre i d'aquí a una gran bassa per utilitzar-la, per exemple, com a punt d'aigua en cas de foc. Una altra xarxa profunda permet seguir l'evolució de l'aigua al subsòl i captar la poca aigua salada que hi quedi per enviar-la al col·lector de salmorres.

La hidrosembra amb gramínies ha estat un èxit, en particular damunt de la catifa de fibra de coco. L'antic runam llueix ara una verdor exultant, de camp d'ordi en una primavera plujosa, amb l'excepció de franges al costat de les rases i dels vials on la hidrosembra va quedar malmesa per feines de construcció o per aportacions de terra posteriors. Esperem que, amb l'ajuda del reg als primers estius, els plançons també arrelin bé.

La riera de Conangle, al sud de Vilafruns, tenia fins a finals de l'any passat una aigua d'una salinitat de l'ordre dels 20.000-40.000 mil·ligrams de clorur per litre, més que l'aigua de mar. Des d'aquest mes de gener, la salinitat al tram final de la riera de Conangle ha baixat a valors d'entre 400 i 4.000 mg Cl/L, depenent del cabal, i la que hi queda probablement tingui un altre origen.

El runam restaurat de Vilafruns ocupa 13 hectàrees. Malgrat aquesta mida considerable, el projecte de restauració es va plantejar també com un gran assaig pilot per provar tècniques, conèixer els seus límits i mesurar resultats; per aprendre'n i poder aplicar l'experiència a d'altres runams salins. El propi desenvolupament del projecte que ha arribat fins al final i els seus primers resultats, tant pel que fa a la reducció del cabal d'aigua salada com a la integració al paisatge, són ja conclouents: la restauració de Vilafruns és un fet i la tecnologia emprada aconsegueix la restauració efectiva de runams salins.

Un punt per destacar és que la primera restauració amb èxit d'un runam miner al Bages s'ha fet sense el concurs de cap empresa minera. El candidat més ben situat per repetir l'experiència és el runam Nou de Cardona, ja buit de residus però pendent de restauració, i d'una extensió similar a la de Vilafruns. Mentre a Vilafruns en una bassa immensa es recull l'aigua dolça que baixa distribuïda en vessants diferents i que serà cada vegada menys a mesura que les plantes arrelin, a la Coromina una construcció petita com un safareig dels d'abans és impotent per retenir el cabal continu i les grans avingudes de salmorra que baixen concentrades de l'àrea salina i nua del runam Nou, transformada ara en una conca en embut.

I algú es preguntarà per què no només es tolera, sinó que fins i tot s'autoritza a l'empresa minera que continuï acumulant residus salins a la intempèrie als runams del Cogulló i del Fusteret com si res, com si no salinitzessin el Llobregat i el Cardener respectivament, com si després aquesta sal no s'hagués de treure de l'aigua a les plantes potabilitzadores situades riu avall, com si després l'Agència Catalana de l'Aigua no ho hagués de resoldre definitivament amb la impermeabilització i restauració dels runams, l'origen del problema. Sí, aquesta és una bona pregunta. ■

Foto pàgina esquerra:

El runam de Vilafruns, a dalt abans de la restauració —noteu-hi la morfologia de rascler a conseqüència de la dissolució de la sal amb la pluja—, a baix un cop acabada la restauració i amb l'herba ben crescuda.